

's morgens gewoonlijk alles op was, maar al spoedig zag ik in den nacht twee groote, mooie eksters van de aardappels eten en die groote dieren kunnen heel wat aan. Ik heb ze steeds in de buurt gehoord en den heelen winter over het veld zien vliegen en zien zitten op het hoogste topje van de dennetjes in de kweek, maar behalve die enkele nachtelijke bezoeken zijn zij bij het huis nooit gekomen; en met het 's nachts strooien hield ik spoedig op want — een bekentenis moet mij van het hart — er kwamen ook ongenooide gasten. 's Avonds, als de vogels ter ruste waren en ik nog stil buiten lag in 't donker, dan hoorde ik geritsel in de blaren en dan zag ik tegen de ij de verte nog lichte lucht het silhouet van een muisje; hoesch, hoesch, het snoepte wat, zat op zijn achterpootjes, de oortjes gespitst en weg was het, als ik maar even geluid maakte. Maar er kwamen ook veldratten, zelfs op klaarlichten dag; die verzamelden zooveel zij maar konden en lieten zich door handenklappen niet verjagen. Ik beken, dat ik een val zetten liet, omdat ik bang was dat de rat ook mijn kamer zou willen bezoeken en ik hem daar liever niet hebben wilde. Maar hij was slim, en het voedsel uit den val werd wel weggehaald, maar ratje liet zich maar niet zoo domweg vangen. Tweemaal hoorde ik de val 's nachts dichtslaan en verder hoorde ik kloppen tegen het deurtje om weer los te komen. Maar tweemaal was het een egeltje, dat zich zoo had laten opsluiten. Dom diertje, hij had er nare angstige nachten door. En als hij 's morgens werd bevrijd, dan lag hij nog een poosje beduusd in elkaar gedoken, en eerst na eenige minuten kreeg hij den moed om langzaam weg te wandelen.

Wij hadden in 't najaar vele mooie, zonnige dagen en welk een genot was het dan de vinken, die er in 't najaar veel meer waren dan in den zomer, tegen de helder blauwe lucht al vliegende samen te zien stoeien. In de verte snorde een vliegtoestel voorbij, een prachtige uiting van het menschelijk vernuft; maar als men het zware tuffende toestel ziet in de buurt der zwevende, gracieuse, vlugge vogels, dan zegt men: »Neen, vliegen kunnen de menschen nog niet«.

A.

(Wordt vervolgd).

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

LITERATUUROVERZICHT.

No. 41.

De mensch kon nog zoóveel van de natuur leeren, indien hij maar niet te eigengerechtigd en waanwijs was om zich tot stilletjes luisteren en opmerkzaam gadeslaan te zetten.

ALEXANDER WILSON.
American Ornithology 1831*).

Hoe bijzonder interessant, maar diep mysterieus de *padvinderij bij de dieren* is, toont de staatszoöloog Thompson Seton ons aan in zijn groot prachtwerk »Life Histories of Northern Animals (Zie D. L. N. 1910). Hij zegt hierover b. v. op pag. 302 Deel I in zake de Bison: »De tot ons aller smart door den mensch uitgeroeide bison laat echter een eeuwig souvenir achter. Ieder die ons land kent, heeft uit een bison-pad een Indianen-pad, uit een Indianen-pad een lastdragerspad, en hieruit een »weg« der blanken en tenslotte hier weer uit een spoorweg zien ontstaan. De reden hiervan is doodeenvoudig: *het is de gemakkelijkste en kortste weg door de wildernis* die door lange ervaring en deugdelijke kennis van 't land kan gevonden worden. Dit idee, jaren geleden door Hamlin Garland ter tafel gebracht, is voor de Bison uitgewerkt door Hulbert in zijn »Historic Highways of America«. Hij toont b.v. aan dat de Bison het eerst den weg door de Alleghanies maakte, waarlangs de blanke de Mississippi-vallei bereikte en

*) Wilson's beroemde werk is in een kleine, goedkope editie, zonder platen voor f 5 te koop (antiquarisch): Constable's Miscellany Edinburgh 1831 4 deelen, met portret en biographie.

veroverde. Het is zeer verbazingwekkend, zegt hij, dat het instinct van den Bison per se de beste wegen door een werelddeel heeft gevonden waarin duizend rivieren en zulke groote wouden zijn. Toch deed hij het en de blanke is er om het te getuigen. Hierdoor beweegt de menschheid van tegenwoordig zich nog altijd op wegen die door Bisons zijn ontstaan. Het is interessant dat *hij* de strategische doortochten door het gebergte vond; ook is het van belang dat de Bison en niemand anders de meest praktische paden deed uitkomen tusschen de bronnen van onze rivieren, paden, die precies gevolgd zijn tot heden toe door de spoorwegen van Pensylvanië, Baltimore en Ohio, Chesapeake en Ohio, Cleveland Terminal en Valley, Wabash en andere groote spoorlijnen.

Een groote bijzonderheid: De Baltimore en Ohiolijn tusschen Grafton en Parkersburg heeft van a—z totaal den loop van het bisonpad gevolgd, en wanneer men stuitte op een moeilijker punt dan gewoonlijk, dan was men genoodzaakt het spoor door een tunnel te leiden op het strategische punt van de minste hoogte en in twee gevallen loopt het bisonpad precies boven over den tunnel! Ditzelfde gebeurt nu nog eens bij het thans nieuw aanleggen van een spoorlijn. Maar de blanken waren niet de eersten die de bisonpaden volgden. Prof. Mooney heeft ons bewezen dat de Sioux-Indianen een ras van de Atlantische kust waren; dat zij door de Alleghanies trokken naar de Missississippi-vallei, en verder en verder trokken zij. Hoe deden ze dat? We weten heden ten dage door hun tradities, door hun leven en hun route *dat zij de bison volgden*. Zij volgden de paden over de bergen die de bisonen daar alleen hadden doen ontstaan. Ze hebben ze lang en ver gevolgd.

Het allereerst moet ik thans spreken over het groote prachtwerk van Engelsche vogels door den begenadigden kunstenaar Archibald Thorburn, dat onlangs, niettegenstaande de oorlog, is begonnen te verschijnen; ik had nauwelijks de aankondiging gezien of ik had het al besteld, verheugd dat ik in het tijdperk leef waarin deze wondermensch produceert. Het werk (volledige titel is: »British Birds, written and illustrated by A. Thorburn, Longmans, Green en Co. 1915) is een gekleurd plaatwerk met korte bijschriften, en daar alle hedendaagsche kunstkennis er bij toegepast is om deze wonderen van schildersvaardigheid en vogelkennis en dit verbazingwekkende expressievermogen waar het vogelbewegingen, veerenglans, weekheid en contourgeheimen aangaat, onverminderd te reproduceeren, zoodat het origineele juweeltje zelf haast voor U staat, is het natuurlijk nog al een kostbare uitgave; goddank, dat het kostbaar is, had ik bijna, en terecht, gezegd, want anders was het werk niet dit geworden, wat het nu is: *het mooiste plaatwerk van Europeesche vogels*. Er komen 4 deelen, klein folio; elk deel kost f 23, maar daar het boek over twee jaar loopt, wordt de aanschaf gemakkelijk; dezen herfst komt het tweede deel uit. Dit eerste bevat 163 soorten afgebeeld, en ik zou evenzoo vele bladzijden vol willen schrijven over de hoogstaande qualiteiten van elk dier afbeeldingen; ge kunt zoo echt zien hoe dierbaar elk wezen voor den schilder was; hij heeft de liefde voor elk object uitgejubeld in vorm en fijn kleurenspeel van ongekende juistheid, in losheid van houdingen en levendigheid van bewegingen; de ooguitdrukking is bij iedere afbeelding weer anders en alleen daaruit al straalt »de soort«. Op geniale manier heeft deze kunstenaar het probleem ook opgelost om op één bladzijde verschillende soorten af te beelden zonder dat men een onnatuurlijke, dwaze en stijve groepeerings krijgt tegen één achtergrond, zooals de »nieuwe Naumann« dat wel op zijn allerleelijkst en stuitendst doet. *Hij* heeft elke soort in zijn meest typische omgeving geplaatst, terwijl de heele plaat toch weer één gekleurd fond voorstelt, waarin elke omgeving met lossen overgang van de een naar de andere, een aparte gebeurtenis is. De verwante soorten zijn voor gemakkelijke vergelijking alle in dichte nabijheid van elkaar en op dezelfde schaal geteekend (dit wordt helaas in veel boeken ook zoo vaak over 't hoofd gezien zoodat de leek verkeerde voorstellingen krijgt). Uiterst aangenaam doet ook bij deze manier van bewerken aan voor 't artistieke oog, dat er om de gekleurde platen, vol studies, geen witte rand zit, en de namen er met losse hand staan onder geschreven. Dit was nu juist iets wat ons nog ontbrak: een volledig vogelwerk, heelemaal allèen door Thorburn vervaardigd, allèen volgens *zijn* eischen van kunstenaar ingericht, waarin hij, zonder lastige eigenwijze leekenbedillerij van een tekstbewerker, zich ongestoord kon laten gaan. Men moet zelf gehoord hebben, hoe de artist zich soms dooergert over het met afbeeldingskunst niets te maken hebbend gebedil van een schrijver, om te kunnen bevroeden hoe 'n groot voordeel het hier was dat Thorburn, geheel Thorburn kon blijven. Zelfs Lord Lilford, met wien Thorburn toch altijd zoo eendrachtig samenwerkte (men zie het groote prachtwerk van die twee grootheden) had toch nog allerlei eischen, waaraan te gemoet te komen voor den artiest lang niet altijd even gemakkelijk was (men leze eens het werk: Lord Lilford on Birds, by Trevor Battye London 1903). Nu ik dit werk zie en bezit, zou ik niet weten, waarom er thans nog in Nederland een plaatwerk over Nederlandsche vogels zou moeten verschijnen (zooals nog steeds het plan is), niettegenstaande de enkele afwijkingen, die de Engelsche met de Nederlandsche vogelbevolking aanwijst, hetgeen door andere werken gemakkelijk overbrugd wordt en is. Mooiere afbeeldingen dan deze zijn niet mogelijk, en leelijker en veel leelijker, tot

wanstaltige toe (zooals het voor een tijd in Ardea als proef verschenen Blauwborstje) zijn héél goed mogelijk. Waartoe dan? Laat men dan dit werk ook door Thorburn laten vervaardigen tegen denzelfden prijs, dan heb ik er vrede mee.

Leg naast een afbeelding van dezen »Thorburn« eens een »Keulemans«, uit Dresser, een »Kleinschmidt« uit zijn »Singvögel der Heimats«, een »Neunzig« etc. en ge zult het enorme verschil eens zien! Toch gelden die genoemde platen tot nog toe als de gelukte afbeeldingen!

Tevens had ik het geluk te ontdekken dat er eenige jaren geleden een gecombineerde uitgaaf is verschenen van de reeds lang uitverkochte en zeer dure boeken van den Ornitholoog *Seeborn: Siberia in Europe, en Siberia in Asia*. Deze twee zijn nu, iets verkort, in een deel van 500 bldz. uitgegeven door John Murray te London (1901) onder den titel »The Birds of Siberia« voor f 7,50.

Een verbazend aardige uitgave over *Amerikaansche vogels* is een zakformaat-boekje van 480 bldz. met ongeveer even zoovele, goedgekleurde afbeeldingen, naar studies van den vogelschilder *Chester Reed*, getiteld: *Bird Guide, east of the Rockies*, Doubleday, Page en Co. f 6. In soepel leeren band (in doos verpakt) uitgegeven, is dit een onmisbaar reisgezel op uwe tochten naar 't Rijks-Museum te Leiden. Bij elke afbeelding met omgeving, staat niet alleen een korte beschrijving, maar er zijn ook algemeene hoofdstukken met penteekingen. Nu ik dit alleraardigste idee zoo door dezen ornitholoog zie uitgewerkt, vraag ik mij af waarom eigenlijk ons *Rijks-Museum nooit zulk soort ondernemingen op touw zet*. Dit museum bestaat toch om de menschen in te leiden in de kennis van alle dieregroepen. Ligt het dan ook niet geheel op zijn weg om met de hulp der Rijksambtenaren, die daaraan verbonden zijn, dergelijke goed-geïllustreerde, goedkoopere boekjes uit te geven van elk land afzonderlijk, dat in dat museum zijn fauna zoo volledig mogelijk vertegenwoordigd heeft. Stel eens dat we zulk soort boekjes hadden voor alle landen, waarvan vrij volledige verzamelingen in 't Museum voorhanden zijn op zoogdieren- en vogelgebied (om eerst eens met de hoogste dieren te beginnen), als leidraad voor ieder die het Museum bezocht, wat zou dat een opgang maken. En wát het Rijk bij ons doet, doet het ook gul en royaal; het ligt maar aan het initiatief daartoe. Dan kwam men er van zelf toe om naast de groote collectie ook verzamelingen in 't Museum te hebben van alle landen apart, om één compact idee over de dierenbevolking van zoo'n land te krijgen. Tot nog toe doet ons Museum totaal niet aan eenige kennisverbreding (van de »Notes of the Leyden Museum« kan ik wel zwijgen, daar die meestal alleen belangrijk zijn voor de conservatoren zelf) en is het ook absoluut nog geen actieve leider en voorlichter. Vergis ik me niet héél erg, dan doet het Oudheidkundig Museum en het Ethnographische nog meer aan levendige actie ten voordeele van zijne belangstellende bezoekers.

Achter in het mooie boekje van Chester Reed staan ook gemakkelijke determineerlijsten naar 't uiterlijk en in de algemeene hoofdstukken staan een paar heele mooie passages over de kunst van observeren en het doel van hedendaagsche studie. Ik zal hier, (en de volgende keer) eenige zaken citeeren; zoo dit: »De Ornitholoog van eenige jaren her wilde slechts één ding: den vogel schieten, mee naar huis nemen, stapels boeken met veerbeschrijvingen doorlezen totdat er een of andere beschrijving klopte met het meegebrachte individu. Natuurlijk kan dat tegenwoordig niet meer, en om humane, en om economische redenen; maar het *behoeft* ook niet meer. We maken thans nauwkeurige aantekeningen van alle eigenaardigheden en verschijnsels, van alle vederkleuren en vormen die we te zien kunnen krijgen aan den *levenden* vogel en prenten dat diep in onze ziel; thuis gekomen, doet een uwer excellenten boeken dit, bij nazoeken, nog eens voor u herleven, en in plaat, en in woorden. Waarop moet ge bij een vogel al zoo letten? Ten eerste: localiteit (moeras, strand, bosch, hakhout etc.) Ten tweede: manier van zitten op een tak, of manier van zich voortbewegen op den grond; of dit laatste gemakkelijk of moeielijk ging. Indien hij een watervogel was, hoe hij zwom; of hij kon duiken; of hij onder water kon zwemmen; of hij gemakkelijk van 't water op kon vliegen, dan wel eerst op de wateroppervlakte liep. Ten derde: wat scheen hij voor voedsel te zoeken? Ten vierde: geluiden. Ten vijfde: vloog hij met gemak; met snelle vleugelslagen of niet; in een rechte lijn of niet; kon hij zweven, stijgen, zeilen etc.? vloog hij alleen of in troepjes. Een volgende maal wil ik nog enkele andersoortige proefjes geven van dit boek.

Dordrecht.

P. J. BOLLEMAN VAN DER VEEN.

*) In Bird-Lore Maart—April 1915 wordt verteld van de Amerikaansche roerdomp, *Botaurus lentiginosus*, hoe het eigenaardige geluid dat al zoo heel veel pennen in beweging bracht, in werkelijkheid wordt voortgebracht volgens den schrijver, die uren observeerde en kiekjes maakte. Dit is op zich zelf geen vermelding meer waard, want in de laatste jaren weten velen (ook Nederlanders) dat te observeren en te reproduceeren. Maar nu wordt daarbij verteld dat na 't roepen bij het mannetje 2 aigretachtige schouderveeren, die in rust niet te zien zijn, zich zelf op richten, uitspreiden en zich weer neerleggen en voor goed verbergen als een soort pronkactie. Hiervan heb ik nog nooit iets gelezen, en dit dunkt mij wél de vermelding waard. Is dat bij *onze* soort ook? Neen toch, nietwaar? Wie weet hierover iets? In 't gewone leven zijn ze nooit te zien; daarom moet het hier een veeronderzoek gelden; in Amerika waren ze tot nog toe ook niet bekend.